

Unatoč naslovu knjige nalazi se tu vrlo mnogo toga što nema veze s uskršnjim (i uopće šaranim) jajetom, pa bi bio većma opravdan drukčiji značaj da je namijenjena u cjelini samo šaranim jajima, a tada bi i drukčiji naslov (npr. »šarana jaja«) bolje odgovarao nego sadašnji (»uskrсна«). Ovako se tu nalaze izlaganja i o (votivnim) nojevim jajima po bogomoljama različitih vjera Bliskoga istoka i o ulogama jaja (nešaranoga) za magijske svrhe, pa o kozmičkom jaju, davoljem jaju — ali i dalje — o nekim postovima i pesnim jelima i drugo, kako o cjelokupnom sadržaju knjige svjedoče naslovi poglavlja redom: Mitovi o stvaranju — Žrtve — Bajanje i magija — Ptica i jaje — Plodnost — Čistoća — Uskrsnuće — Kršćanska jaja — Crvena jaja — Kršćansko čaranje — Šarana uskrсна jaja — Umjetna jaja — Stablo jaja — Zabave i igre s uskršnjim jajima — Još o zabavama i igrama.

Što se tiče uskršnjih šaranih jaja, autorici je naročito dobro došao velik broj (oko 30) priloga o uskršnjim jajima gotovo svih evropskih zemalja, odnosno naroda, okupljen u 53. svesku »Schweizerisches Archiv für Volkskunde« (Basel 1957), pa se njime uvelike koristi. Primjetno je nastojanje da obrati što više pažnje istočnoj i jugoistočnoj Evropi, pa se često spominje nešto iz Hrvatske, Makedonije, Srbije, Slovenije i dr. — ali je i odviše razumljivo da tu nedostaje mnoštvo slavenske građe i izvora za šarana jaja. Tako nisu spomenuta ni vrlo značajna i u velikom broju nađena, motivima ukrašena glinena jaja ruskih nalazišta srednjega vijeka (napose kijevskih), ni iskorišteni brojni izvori za ornamentiku istočnoevropskih šaranih jaja, napose za južne Slavene i jugoistočnu Evropu uopće. To je donekle razumljivo kod autora koji je mnogo toga morao uočavati par distance, pa se u samom likovnom prezentiranju šaranih jaja nailazi na praznine, odnosno, što je gore od toga, na slučajeve reproduciranja krajnjega likovnog neukusa, upravo »kiča«, koji se bez skrupula od strane svojih tvoraca i okoline nameće i zarazno djeluje (a nalazi i ovdje tu i tamo mjesto, npr. na tablama VIII, IX, X). Inače tipografska i knjižarska izvedba knjige (u Vel. Britaniji) ne može izazvati nego zavist — zbog savršenstva u svakom pogledu, a napose na tablama šaranih jaja u bojama, gotovo nenadmašivo vjerno reproduciranih. Niz crno-bijelih reprodukcija predočuju dijelom ostvarenja iz riznice likovnih umjetnosti gdje jaje ima bilo kakvu izrazitiju funkciju (simboličnu — Pietro della Francesca, folklornu — ples oko jajeta na tlu, i dr.)

Očil je na jednoj strani entuzijazam autorice za čitav krug tema kojima je posvetila ovu knjigu. No izlaganja, uza sva nastojanja da budu stručno na visini, ne zadovoljavaju svagda u tom pogledu (kao što, obrnuto, zadovoljava kritičan odnos npr. prema krajnje problematičnoj pojavi germanske božice Ostare — u jednom posebnom podatku na kraju knjige). Veoma čest kozerijski način izlaganja, nizanje i prepletanje tema po bilo kakvim asocijacijama šteti serioznom značaju djela. To dovodi i do takvih povezivanja kao što je npr. na str. 318 u odlomku: »Rusi su pretpostavljali da duše njihovih predaka odlaze na stabla, i to ih vjerovanje veže s domrocima sjeverozapadnim Papuancima, koji su vješali trakove crvene i bijele tkanine i košare hrane na grane«, pa ove dvije ovako postavljene odvojene pojave jedva mogu išta etnološki značiti.

I popis literature (od oko 20 stranica) pokazuje enorman tematski raspon ove knjige, pa tu ima navedenih i takvih djela koja mogu imati jedva kakvu vezu bilo sa šaranim (uskršnjim jajima) bilo s kakvim drugim tradicijama oko jaja, odnosno ukoliko bi tu i bilo kakve tanke niti veze, takvo bi mjerilo isto tako opravdalo da

se ovamo uključi, gotovo da apsurdna, još tisuću daljih djela, studija, folklornih zrnaca i sl. S druge strane su primjetne neke praznine u okviru one bitne literature koja se našla ovdje uključena (npr. za ornamentiku šaranih jaja nije navedeno djelo K. Moszyńskoga *Kultura ludowa Słowian*, sv. II/2, Kraków 1939, i drugo). — Vrlo zdušno izrađeno stvarno, osobno i geografsko kazalo pomaže uvelike da se snademo u mozaiku sadržaja ovoga izdanja.

Milovan Gavazi

ALEKSANDAR FREUEDENREICH, KAKO NAROD GRADI NA PODRUČJU HRVATSKE, Zapažanja — snimci i crteži arhitekta, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb 1972, 344 str.

Kao nastavak i cjelinu sa svojom knjigom *Narod gradi na ogoljelom krasu*, objelodanjenom pred deset godina, arhitekt A. Freudenreich daje nam u ovom velikom i lijepo opremljenom djelu sintetski zbir svog dugogodišnjeg amaterskog rada na polju našeg narodnog graditeljstva. Na osnovu svojih brojnih zapažanja i bilježenja, a s gradom koju bogato prikazuje u reprodukcijama fotosa i vlastitih crteža, u ovom svom opsežnom djelu autor pruža ne samo obilje faktografskih podataka nego i svoje lične poglede na pitanja seoske arhitekture na području Hrvatske. I sam vrstan graditelj, arh. Freudenreich svrstao je svoju misaono razrađenu materiju u poglavlja od kojih svako za se čini zaokruženu cjelinu. Uz predgovor uredništva i uvodnu riječ autora priložena je pregledna karta (na žalost u veoma sitnom mjerilu!), gdje su grafički označene regije u koje autor razvrstava tipološke cjeline graditeljskih oblika i građevnih elemenata. Prva od tih regija, »kamenito područje ogoljelog krasa«, u ovoj je knjizi manje zastupljena, jer je opširnije prikazana u već spomenutom ranijem izdanju. Dalje slijedi »područje četinjača — šumoviti kras«, »područje pitomog kestena te hrasta kitnjaka i medunca«, zatim »područje mješovitih vrsta drveća« i konačno »područje hrasta lužnjaka«. Kao posebno područje autor je obuhvatio »garišta u planinama Psunj i Papuk«, što je korisno ne samo sa znanstvenog stajališta, jer su u još svježim razvalinama seoskih zgrada i domova postale uočljive pojedinosti konstrukcije i gradnje, nego je to materijal koji baca oštro svjetlo na teško napaćenu zemlju i ostaje neporeciv dokument naše oslobodilačke borbe za posljednjeg rata.

Ipak, u kompoziciji svoje knjige autor nije građu izložio geografski prema unaprijed zadanim regijama. Samo u uvodnoj riječi on daje uvid gdje se i u kojim poglavljima nalaze značajke tipološki određene prema regionalnom prostiranju. Tako knjiga, koncipirana individualno, po ličnim pogledima autorovim, dobiva dvostruku dimenziju, jer će s jedne strane, zainteresirani čitalac lako naći tipološki određenu građu, njene elemente i primjere, a s druge strane, knjiga je na posebno prisnan način zadržala fizionomiju svog autora. To, naime, nije djelo podvrgnuto nekoj shemi ili pedantnoj sistematici i pored toga što je materija uvijek dosljedno dana u sistematskim cjelinama. Ovo je djelo izraslo i razvilo se do svog sadašnjeg formata iz ličnog odnosa autorova prema narodnom graditeljstvu, i to s polazne točke jednog misaonog pristupa, koji opus narodnog graditeljstva promatra kao eminentno spomeničku i kulturnu vrednotu.

U prvom poglavlju, *Narod i u pjesmi gradi*, naš poznati književni povjesničar Josip Badalić donosi izbor citata iz narodnih pjesama o domaćem graditeljstvu s